

面
水

A tsuba legendája

(3. rész)

Kacag a vadlúd:

**- Én szólok elsőként, én
Amiről tudok!**

Issa

Az eddigi anyagunk tehát azzal fejeződött be, hogy a *tsuba* a japán kard része, s mint ilyen, illeszkednie kell a kard szerelékéhez, a *koshira*hoz. Nos, ma megismerkedünk a *tsuba* részeivel. A múltkor megtanulhattuk, hogy voltak tsubák lyukakkal a *kogatana* és a *kogai* részére és voltak, amik lyukak nélkül készültek. De hogy mi volt még a tsubán, s azt hogyan nevezték azt most tekintjük át. Emellett megismerkedünk a *tsuba* számos fajtájával.

Amint már említettük, a *tsuba* nem védő, hanem kéztámasz. Igaz, a japán vívóművészetben volt egy *tsubadzeriai* fogás, ami azt jelentette, hogy "*tsuba* tolja a tsubát", de ez egyáltalán nem jelentette azt, hogy a karddal szándékoltan a tsubára ütöttek, és azok onnan vissza is verődtek. A kard okozta sérülések nyomai a tsubákon rendkívül ritkák! Vagyis az a feladata, hogy megakadályozza a fegyvert tartó kezének a pengére csúszását, ennyi az egész! Egyszerűen lehetetlen volt egy tsubát önmagában a helyére tenni. Szükségünk van még két másik alkatrészre, az úgynevezett *seppa*-ra, amely szorosan a *tsuba* felületéhez nyomódik. Az egyik a penge oldaláról, a másik a markolat oldaláról. A pengén lévő tsubát a habaki szorította helyére, de az nem érintkezett közvetlenül a tsubával, ezért erről most nem beszélünk.

Mivel a *seppa* lemezeinek csak szélei voltak láthatóak, legfeljebb csak az élükön díszítették őket. Kivételt képeznek azok az esetek, amikor a *tachi* kardokon négy ilyen alkatrész volt.

Ebből kettő, csak a *tachi* szerelékre jellemző ún. *o-seppa* ("nagy seppa"). Többé kevésbé, a *tsuba* szereléknek mind az öt részletét ki lehetett díszíteni. Az alábbi képen éppen egy ilyen *tsuba* látható. De viszonylag kevés ilyen készült.

Középen van a tulajdonképpeni *tsuba*. A szélek mentén elől és fejjel lefelé láthatóak a *seppa* alátétek (a képen 1 pár nagy és 2 pár kicsi), amelyekkel a tsubát rögzítik a pengén. (Tokiói Nemzeti Múzeum)

És most nézzük a következő ábrát, amely megmutatja a klasszikus *tsuba* elemeinek elrendezését:

- Az első - **mimi** - a *tsuba* széle. Sokféle alakja lehet, de erről később még szólunk.
- **Seppa-dai** - szó szerint "hely a *seppa* számára".

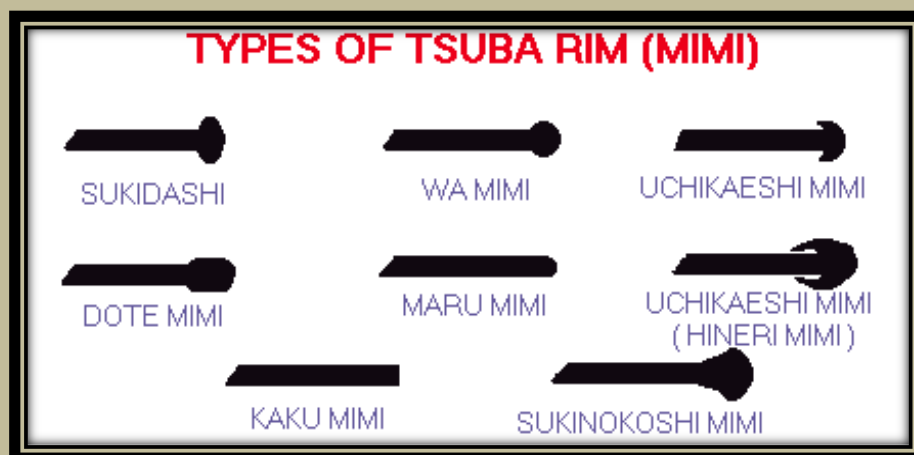
Vagyis egy egyenletes kiemelkedés, amely pontosan megfelel a két *seppa* méretének, amelyek a *tsuba* két oldalára voltak helyezve. Általában ezen található a *tsubát* készítő mesternek az aláírása is.

- **Kogai-hitsu-ana** - a *kogai* számára kialakított lyuk, amely általában egy négylevelű, félbevágott virág jellegzetes formáját viseli.
- **Nakago-ana** - lyuk a penge számára.
- **Udenuki-ana** - két lyuk a kardnak a tokban való rögzítéséhez használt papír zsinór számára. Igen ritkák.
- A **Sekigane** egy puha fémbetét, amellyel a *nakago-ana* méreteit egy adott kardhoz igazították, és szilárdan a pengén viselték.
- **Kozuka-hitsu-ana** - lyuk a *kozuka*, a *ko-gatana* késének markolata számára. Szintén nem minden *tsubán* találkozhatunk vele. Mindkét lyuk: a *kogai-hitsu-ana* és a *kozuka-hitsu-ana* egy közös névvel rendelkezett: *ryo-hitsu*.
- **Hira** – a *tsuba* felülete a *Mimi* pereme és a *seppa-dai* terület között.

Fordítsunk figyelmet egy olyan fontos "apróságra", mint a japán kard viselése. A *tachi*-t balra, a deréknál, pengével lefelé, függőzéken viselték. Ez azt jelenti, hogy a *tsubáját* főleg előlről, a markolat ívelt oldaláról lehetett megfigyelni, és ez az oldal volt a fő oldal a *tsubán*. Ugyanakkor a bal oldala jobban látható volt, mint a jobb oldala, a test mellett.

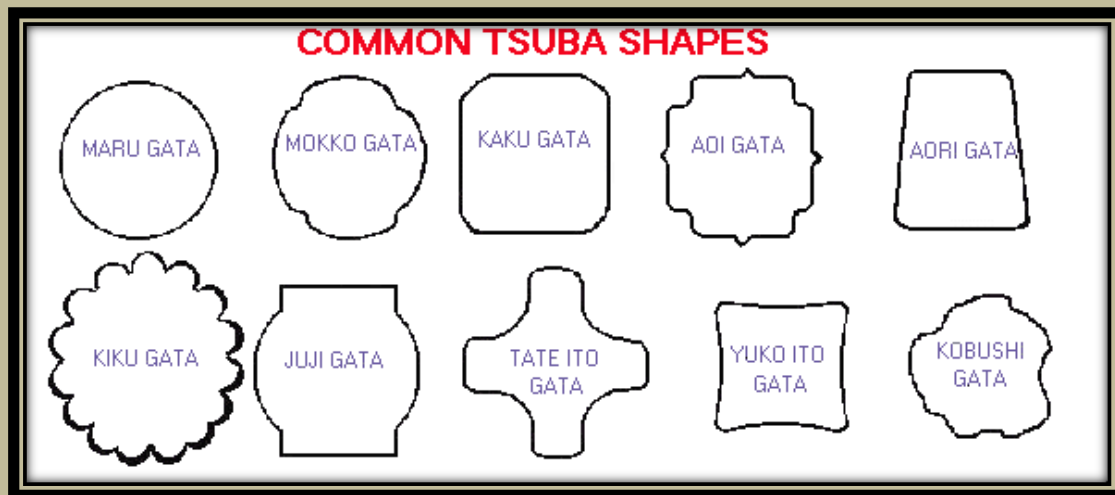
Ennek megfelelően a *katana* stílusú kardnak a *tsubája* éppen az ellenkezője volt. A penge éle felfelé állt, de ezért a penge bal oldala fontosabb volt, mint a jobb. És ezt nem szabad elfelejteni, amikor a *tsubát* az asztalra fektetjük megtekintésre. A *nakago-ana* lyukának hegyes részével felfelé kell nézni a *katana*, és lefelé a *tachi* esetén. Mind a *tachi*, mind a *katana* *tsubának* a bal oldala a domináns.

Ezért nagyon fontos tudni, hogy melyik kadról melyik *tsubát* veszed figyelembe. A tantonál egyszerűbb a helyzet, mert mindegyiket élével felfelé tűzik az övbe.

A *tsuba* széle lehet: szögletes - *kaku*, kerek - *maru*, saját anyagából vagy egy másik fémből készült gyűrű alakú peremmel ellátott és *dote* - a *seppa-dai*-tól a peremig tartó vastagodással (nincs ábrázolva a képen).

Tsuba formák:

Mint az ábrán jól látható, egy *tsuba* bármilyen formájú, sőt akár szabálytalan is lehet! A legkorábbi, legősibb tsubáknak volt egy jellegzetes, cseppre emlékeztető alakjuk (ld. eme cikksorozat első részében), de gyakoriak voltak a kör-, ovális, - rombusz-, négyzet, téglalap alapú és négyszirmú (*mokko*) tsubák is a legszélesebb választékban.

Tény, hogy a középkorban az emberek élete, különösen keleten, szigorúan szabályozott volt. De még szabályozás nélkül is megkövetelték, hogy "úgy éljenek, mint mindenki más". És az emberek megpróbálták úgy élni, "mint mindenki más". Miért? Mert az emberek közösségi lények és nagyon fontos számukra a mások véleménye, az "egy asztalnál ülünk" érzése, "a bevonódás", "a csoporthoz tartozás", "a hasonló gondolkodás" otthonossága. Az ilyen emberek a társadalom kb. 80%-át adják. A fennmaradó 20% tud "zúgolódni" a társadalom ellen, de még ők is megpróbálják nem bosszantani a többséget apró dolgokkal és a nagytöbbség „csendben" megvetik őket.

Viszont sem a középkori lovagok, sem a japán szamurájok nem rendelkeztek két azonos páncéllal - kivéve persze az *ashigaru*-k viseletét. De ők nem nemesek!

Az európaiak páncélzata is különbözött a felszerelés részleteinek, alkatrészeinek tekintetében kezdve a vállvértektől a kardmarkolatokon át a pajzsok és címerek formájáig. S az sem volt véletlen, hogy még egy alakulaton belül sincs két egyformán felszerelt katona.

S bár szegény és gazdag is kellett vallja, hogy "légy, mint mindenki más", de az utóbbiak a kor divatját követve azért igyekeztek némi eredetiséget, sajátos vonást adni megjelenésüknek s ennek érdekében viseletük kialakításakor eltértek egy apró lépéssel az általános koncepcióktól.

Ugyanez vonatkozik a szamuráj páncélokra és a tsubákra is.

"Kell, csináltassak egy új tsubát? Itt minden szomszédomnak *sukashi* tsubája van, én akkor rendelek magamnak egy *nunome-zogan-t*, hadd irigyeljenek! "

"Mindenkié egyszerű *maru-gata*, akkor én fogok rendelni egy ... koponya formájút - mindenki meg fog lepődni!"

"Edo-ban élek, és minden barátom megőrül *Yoshioka tsuba* mesterért! Nem sajnálok 100 *Koku* rizst fizetni a munkájáért ... De még el is megyek északra, *Deva* tartományba és rendelek egy szereléket a *Shēnai* kardomhoz *Funad* vagy *Katsurano* mesterektől! "

Így gondolkodott a szamuráj akkoriban és ... így a tsubák száma így folytonosan gyarapodott.

Nos, akkor most nézzük meg a különböző formájú tsubákat, amelyekről fentebb beszéltünk.

És nem csak egy pillantás erejéig, hanem egy kicsit megismerkedünk mindegyikükkel. Kezdjük azzal, hogy még egyszer emlékezzünk arra, hogy mind a *tsuba*, mind a *fuchi*, mind a *kashira* ugyanabban a stílusban kell készüljön. De ezt a szabályt nem mindig tartották be.

És itt van egy teljesen egyedi *tsuba*. Egyedülálló, mert félrágakőből van. Jadeitot és rezet használtak a készítéséhez. Készítésének ideje: 1800 - 1805. Átmérő 6,4 cm; vastagság 0,6 cm; 53,9 súly, (Metropolitan Museum, New York)

Nos, nem beszélhetünk erről a tsubáról (obverse) anélkül, hogy előre ne szaladnánk, mivel nem csak (és nem is annyira!) a formáról, hanem a gyártási technológiáról is szólnunk kell, s az előttünk álló technológiákról is lesz egy történetünk. De legyen először a forma, és csak azután nézzük a többi részletet. Szóval, ez minden tekintetben egy jellegzetes *maru-gata tsuba*. Igaz, *seppa-dai* nélkül. Ez a részlet nincs rajta. De nézd meg a *hira* területének szokatlan kialakítását! Mi ez? Ez egyfajta fémszövési technika - *Mukade-zogan* vagy "százlábú" stílus. A lényege abban rejlik, hogy egy drót végig kíséri a *tsuba mimi*-t, és azt számos, szintén drótból készült klipsz tartja a helyén! Ezenkívül vas- és rézpántok váltakoznak. Csak egy technika és semmi művészet! De eredeti és gyönyörű, nem igaz?

Készítés ideje: XIX. század vége - XX. század eleje. Anyag: vas, réz, bronz.

Átmérő 8,1 cm; vastagság 0,8 cm; 141,7 súly, (Metropolitan Museum, NewYork)

Itt van egy *mocha-gata tsuba*. A *Mito* iskola vagy annak egyik ágának munkája: XVIII. század.

Anyaga: - *shakudo* (4-5% arany és réz ötvözet), arany, réz. Figyelje meg a *tsuba* felületének kialakítását! Ezt a nagy szakértelmet igénylő stílust hal kaviárnak (*nanako*) nevezték.

Fémfaragással és arany berakással is dekorálták a darabot.

Magassága 7,3 cm; szélessége 7 cm; vastagsága 0,5 cm; súlya 133,2, (Metropolitan Museum, New York).

Kaku-gata Tsuba kivágásokkal. 1650 körül készült.

Anyaga: vas, ezüst, arany, réz. Hosszúság és szélesség 5,6 cm Vastagsága 0,5 cm

Súlya: 76,5 gramm.

Néhány *tsuba* igen furcsa. Ezen a *seppa-dai* nemcsak, hogy túlnyúlik a *kozuka* és a *kogai* lyukain, de még a jobb oldali szitakötő is belép a területére. Maga a *tsuba* formája több mint szokatlan.

Készítés ideje: 1615 – 1868

Anyaga: vas, arany, shakudo, réz. Hossza 8,3 cm; szélesség 7,6 cm; vastagság 0,6 cm; súly 130,4 gramm (Metropolitan Museum, New York)

Physalis Tsuba. Egyszerű kovácsmunka, de milyen finom. A vásárlónak láthatóan nagyon eredeti ízlése volt. Érdekes megnézni egy ilyen kard peremének részleteit: mi van rajtuk? Készült a XVI. század végén - XVII. század elején. Anyagok: vas, réz. Hossza 7,3 cm; szélessége 7 cm; vastagság 0,5 cm; 65,2 súlyú (Metropolitan Museum, New York)

Valószínűleg a *Kamiyoshi* iskola legszebb áttört tsubája – „Rák”

XIX. század (Tokiói Nemzeti Múzeum)